

MUTVĀRDU VĒSTURES LIECĪBAS PAR VĒSTURES STUDIJĀM RĒZEKNES AUGSTSKOLAS DARBĪBAS SĀKUMĀ

Evidence of Oral History on Historical Studies in the Beginning of Rezekne Higher Education Institution

Valda Čakša

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Latvija

Abstract. *The article summarizes the information obtained in the 1990s periodicals on the necessity to found a higher education institution in Rezekne and in this context analyses the narratives of readers and graduates of historical studies kept in the Oral History Archive of Rezekne Academy Technology (RAT), paying the greatest attention to the description of the study process, as well as the reflection of the students and university lecturers. Theoretical framework of the research consists of the theoretical insights of Paul Thomson (2000) and Alessandro Portelli (1991) that the oral history provides an opportunity to extend and even change the content of the history aimed at making it democratic and more personal. The publication is executed as a thematically descriptive account of qualitative analysis of content of the press articles and interviews. In the course of its elaboration the author concluded that the analyzed narratives, indirectly confirming the historical developments of the Third Awakening, inform about the participants of the process of historical studies in the new higher education institution in Latgale region, while themes of the press publications allows tracing down the awareness of society about the foundation of the higher education institution and the beginning of its operation. The results of the research prove that the community spirit and the emotional uplift, typical of society during the final stage of awakening is present in the individual experience of the readers and graduates, who were the participants of the initial stage of historical studies in the Rezekne Higher Education Institution, both as a context and stimulus for a purposeful cooperation and interaction.*

Keywords: *archive, graduates, memory, university lecturers, oral history, studies, Rezekne Higher Education Institution.*

Ievads

Introduction

Augstskolas vēsture nav tikai tās darbību apliecinājošu dokumentu kopums, tā ir arī studentu un docētāju atmiņas – subjektīvs skatījums uz to, kas noticis ar pašiem un līdzcilvēkiem noteiktā laika posmā. Atmiņās jeb mutvārdu avotos ir

iemiesota empīriski iegūtā un uzkrātā pieredze, ar kuru katra stāsta autors dzīvo tālāk. Tādējādi augstskolas vēsture nav ierindojama vien zinātnes kategorijā, tā ir nācijas un sabiedrības kultūras sastāvdaļa, jo atmiņās glabātais atspoguļojās daudzu mūsdienu cilvēku akadēmiskās, profesionālās un pat sadzīves attiecības, kā arī sabiedriskajā stāvoklī. Mutvārdu vēstures avotu tematika liek atcerēties par tagadnes notikumu cēloņiem, tātad – atcerēties par vēstures nozīmi arī tad, ja ikdienā par to nedomājam. Sociālā piederība, raksta kultūras vēsturnieks J. Asmans, ir balstīta uz kopīgu simbolu sistēmu (vārdiem, tekstiem, kopīgu darbību, rituāliem u. c). Tādējādi mutvārdu avoti atklāj zīmes, kurās iekodēta kopība. Šo simbolos nododamo parādību teorijas autors dēvē par ‘kultūras kopību’ jeb ‘kultūras formāciju’ (Assmann, 1988). Ar tās starpniecību paaudžu nomainā saglabājas kolektīvā identitāte. Apliecinot kāda kolektīva ikdienas sadarbības pieredzi, mutvārdu vēsture uztur priekšstatus un attieksmi pret vēsturi kopumā. To pilnā mērā var attiecināt uz augstākās izglītības ieguves tradīcijām Rēzeknē. Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas (RTA) priekšteces – Rēzeknes Augstskolas (RA) vēsturē cits citu ir nomainījuši vairāki attīstības posmi, no dibināšanas sākuma trim studiju virzieniem – filoloģija, kultūrvēsture un ekonomika – ir radīti vairāki desmiti reģionā pieprasītu studiju programmu, un katrai no tām Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas (RTA) ir sava vieta un loma. Intervējot programmas absolventus, bijušos un esošos docētājus, vēstures studiju virziena attīstības izpēte ir uzsākta vairāk kā pirms desmit gadiem, bet 2016. gada sākumā iegūtais RTA Zinātņu padomes grants nodrošināja šo naratīvu sistematizēšanu RTA Mutvārdu vēstures arhīvā (MVA), kas pieejams akadēmijas mājas lapā.

Publikācijas mērķis: apkopot periodiskajos izdevumos rasto informāciju par augstskolas dibināšanas nepieciešamību Rēzeknē un tās kontekstā izvērtēt vēstures studiju absolventu un docētāju naratīvus, galveno uzmanību pievēršot studiju procesa raksturojumam, kā arī studējošo un docētāju mijiedarbības atspoguļojumam.

Pētījuma bāzi veido visu pirmā vēsturnieku izlaiduma absolventu un docētāju, kuri dominē viņu atmiņās, intervijas, kas iegūtas 2013.–2017. gada mutvārdu vēstures ekspedīcijās. Divi no intervētajiem absolventiem ir pedagogi, viens strādā Kultūras ministrijā, viens muzejā, bet viens ir izveidojis karjeru citā nozarē. No intervētajiem docētājiem trīs turpina darbu RTA, trīs strādā citās mācību iestādēs vai ir pelnītā atpūtā. Otru avotu grupu veido 90.gadu periodiskajos izdevumos *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, *Mōras Zeme* un *Tāvu zemes kalendārs* liecības par augstskolas dibināšanu un tās darbības sākumu Rēzeknē. Šie avoti, atspoguļojot sabiedrības vēsturisko apziņu, ļauj izprast kā vairāk nekā pirms divdesmit gadiem *pie dzīvotais kļūst par tiltu starp dažādām pieredzēm, tostarp arī starp zinātņi un sabiedrību* (Zirnīte & Garda, 2014). Zinātne ir personības radošās darbības rezultāts, tāpēc ir svarīgi aiz zinātniskām

abstrakcijām, objektivitātes un realitātes saskatīt subjektīvo (Leikuma, 2011), izceļot un interpretējot tos faktus vai notikumus, kuri šķiet zīmīgāki konkrētā pētījumā. Atšķirībā no zinātnes kur *fakts ir pārbaudīta un zinātniski apstiprināta informācija par kādu objektu* (Lūsis, 2011), mutvārdu vēsturē fakts ir konkrēta cilvēka pieredzē balstīta atziņa, kas apliecina viņa subjektīvo attieksmi, ieinteresētību, iesaisti jeb līdzdalību. Kaut arī analīzei izmantoto avotu veidošanas sākums ir mutvārdu, tomēr tie pastāv rakstītā formā – kā mutvārdu vēstures intervijas (Portelli, 1991) un, atbilstoši teorētiskajām atziņām, dod iespēju paplašināt augstskolas vēstures satura atveidi ar nolūku to veidot demokrātisku un personiskāku (Tomson, 2000). Metodoloģiski raksts veidots kā preses publikāciju un interviju satura kvalitatīvas analīzes tematiski aprakstošs izklāsts.

Rezultāts

Results

Diskusijas par augstākās izglītības mācību iestādes nepieciešamību Rēzeknē latgaliešu inteliģence aizsākusi t.s. Trešās atmodas ietekmē. Pēteris Zeile par nozīmīgāko notikumu atzīst Pasaules latgaliešu konferenci (Zeile, 1992), kas Rēzeknē notika 1992.gada 12.augustā. Šīs konferences dalībnieku aicinājumā LR Augstākajai Padomei un valdībai norādīts, ka *latgaliskās vides atjaunošana un nostiprināšana ir viens no visas Latvijas neatkarības un drošības stūrakmeņiem* (Katōļu Dzeive, 1992, Nr.8–9), tāpēc no valsts budžeta ir jāpiešķir papildfinansējums, jo īpaši augstskolu un vidējo speciālo mācību iestāžu attīstībai. Vairākos tā laika un arī vēlāko gadu periodiskajos izdevumos uzsvērts, ka Latgalē asi jūtams *augsti kvalificētu, mūsdienu suverēnas Latvijas valsts tālākās veidošanas prasībām atbilstošu kadru trūkums* (Brolišs & Kazenika, 1998). Augstskolas nepieciešamību Rēzeknē atbalstīja gan Tautas frontes aktīvistu, gan toreizējā Rēzeknes pilsētas vadība. Kārlis Počs, kurš tobrīd bija LU vēstures profesors, augstskolas dibināšanas sakarā piemin arī ārpus Latvijas dzīvojošo latgaliešu ieinteresētību un iesaisti, sakot, ka *bija arī viens spēcīgs puisis, Manfreds Šneps. Kaut kur Krievijā strādāja. Vienu reizi mēs satikāmies [LU], kad jau tā sistēma sāka brukt. Mēs runājām par izmaiņām, un viņš pateica, ka [vajadzētu] pamēģināt Rēzeknē to augstskolu izveidot. Tā tās lietas mēs iekustinājām un tad jau Rēzeknē sākām runāt* (RTA-MV/Vd-KP13)¹. Stāstot par augstskolas dibināšanas aizsākumu, M.Šnepa iniciatīvu apliecina arī Irēna Silineviča, sakot, ka tieši viņš sācis runāt par to, ka *Rēzeknē vajadzīga augstākā izglītība un vajadzīga pašiem sava universitāte, vai savs institūts* (RTA-

¹Atsaucēs te un turpmāk norādīts šifrs, kuru veido Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas (RTA) Mutvārdu vēstures arhīva (MVA) fondu nosaukumu saīsinājumi: Vēstures absolventu fonds (Va), Vēstures docētāju fonds (Vd), intervētā iniciāļi (VU), intervijas Nr.).

MVA/Vd-IS15). Domubiedri uzskatīja, ka ir svarīgi *dot reģiona jauniešiem iespēju iegūt augstāko izglītību uz vietas, gatavot tautsaimniecības un kultūras darbiniekus, lai palīdzētu pārvarēt padomju gados uzsākto reģiona rusifikāciju* (Brolišs & Kazenika, 1998). Kopējiem spēkiem tika panākts, ka Rēzeknē 1990. gada 1.septembrī darbu sāka LU Latgales filiāle ar pirmajiem 100 studentiem. Tomēr ideja par savas augstskolas izveidi brieda, tāpēc 1992.gada jūnija sākumā Rēzeknē notika Latgales pilsētu un rajona pārstāvju apspriede, kurā tika pieņemts lēmums par augstskolas dibināšanas darba grupas izveidi Irēnas Silinevičas vadībā. Latgales patriotu idejas īstenošanu sekmēja Pasaules Brīvo latviešu apvienības piešķirtie līdzekļi 55.000 dolāru apmērā (Brolišs & Kazenika, 1998), kā arī reģiona sabiedrības atbalsts. Augstskola tika izveidota uz Latvijas Universitātes (LU) un Rīgas Politehniskā institūta (RPI) filiāļu bāzes un sāka savu darbību ar 1993./1994. mācību gadu. Atspoguļojot laikrakstā „Mōras Zeme” augstskolas atklāšanas svinības, uzsvērts, ka atmodas laikā *daudz runāts par to, ka Latgalē būs sava augstskola, bet vēl vairāk ir darīts, lai tā būtu* (Žukovska, 1993). Īsi pirms otrā mācību gada sākuma – 23.augustā – ar LR MK lēmumu Nr. 116 par RA rektori tika apstiprināta dibināšanas darba grupas vadītāja I. Silineviča un ar lēmumu Nr. 117 – RA Satversme. Pēc gada – 1994.gada 12.oktobrī – LR IZM pavēle Nr. 16 apliecina RA kā valsts augstskolas tiesības izsniegt tās absolventiem augstākās izglītības ieguvu apliecinājošus dokumentus. RA darbības pamatnosacījumi paredz *studiju akadēmiskā un zinātniskā darba brīvību, mācību metožu un zinātniskā darba tematikas un metožu brīvu izvēli, zinātniskā viedokļa un pētījumu rezultātu paušanu (publicēšanu) bez jebkādas cenzūras, studiju un zinātniskā darba nedalāmību* (Brolišs & Kazenika, 1998). Latgaliešu rakstu valodā publicēts jaunās augstskolas rektores I. Silinevičas raksts, kurā, uzrunājot Latgales jauniešus dzimtajā valodā, rektore atklāj RA darbības nozīmīgākās ieceres: *1) gatavot pasaulā standartim atbilstušys kvalifikacijys akadēmiski izgleitōtus speciālistus tautsaimnīceibai, zinōtnei, izgleiteibai, kultūrai, tīseibu aizsardzeibai, valsts pōrvaldei; 2) dūt īspejys latgolys reģiona jaunīsim iz vītys īgyut augstōku izgleiteibu tautsaimnīceibā un kultūrys dzeis dzeivē napīcīšamajōs profesijōs, mazynōt jaunīšu aizpļlyušonu nu latgolys iz citim Latvijys nuvodim; 3) sekmēt latviskys kulturvidis saglobōšanu un atteisteibu Latgolā* (Silineviča, 1994). Jaunās augstskolas darbības garants ir izveidotais docētāju kolektīvs – *jauns, darbu mīlošs, enerģisks, radošs, ar lielu novada un visas Latvijas mīlestību apgarots* (Brolišs & Kazenika, 1998). Profesors K. Počs norāda, ka augstskolas darbības īstenošanā izdevās iesaistīt vairākus Latvijā pazīstamus zinātniekus, pateicoties kuriem *savācās vadošie kadri* (RTA-MV/Vd-KP13). Vēstures un kultūrvēstures pamatkursu nodrošināšanu uzņēmas pats K. Počs, profesori Pēteris Zeile un Jāzeps Brolišs, kā arī docente Inese Poča. Lektore Silva Poča uzskata, ka Humanitārās fakultātes izveidošanas pamatā bijusi ideja par vēstures studiju ieviešanu, jo (..) *mans tēvs*

organizēja to fakultāti, to Rēzeknes filiāli no sākuma. Tad bija iespējas lasīt lekcijas tieši vēsturē (RTA-MVA/Vd-SP14). Te vietā ir piebilst, ka kadros topošo vēsturnieku studiju nodrošināšanai K. Počs, kurš uzņēmās RA Humanitārās fakultātes dekāna pienākumus, un profesors J. Brolišs, kurš bija pirmais Sociālo zinātņu katedras vadītājs, piesaistīja, uzrunājot latgaliešu izcelsmes Latvijas augstskolu lektoros un arī pieredzes bagātākos pilsētas vidējo mācību iestāžu pedagogus, kuriem pēc profesora Poča ieteikumiem bija jādomā par savas kvalifikācijas celšanu, studējot maģistrantūrā (RTA-MVA/Vd-PK10) un vēlāk arī doktorantūrā.

Vairākums vēstures studentu no *Latgales nāca* (RTA-MVA/Vd-SP14), sākumā bija *kultūrvēsturnieki, bet tad pakāpeniski sāka dominēt vēsturnieki* (RTA-MVA/Vd-IV11). No pirmajiem pieciem RA diplomētajiem vēsturniekiem četri dzimuši un auguši Latgalē, bet studiju vēlākajā posmā pievienojās arī viens rīdzinieks. Studijas viņi uzsāka 1993.gadā, un, tās pabeidzot 1997.gadā, ieguva humanitāro zinātņu bakalaura grādu kultūrvēsturē, kā arī vēstures un kultūrvēstures skolotāja kvalifikāciju. Absolventi lepojas, ka ir bijuši *vieni no pirmajiem studentiem, pirmajā iesaukumā* (RTA-MVA/Va-OA6). Studiju virziena izvēli absolventi lielākoties saista ar interesi, kas, kontekstā ar nākotnes iecerēm, veidojusies Trešās atmodas laikā mācoties skolā, kad pieauga interese par *iespēju studēt vēsturi, vairāk kultūras un mākslas vēsturi* (RTA-MVA/Va-SD2). Tā kā pirmajā gadā galvenokārt notika plūsmas lekcijas, intervētie precīzi nenorāda vēstures studentu skaitu, vien min, ka *ļoti maziņš kursiņš bijām* (RTA-MVA/Va-SB28); *studiju biedru bija salīdzinoši maz* (RTA-MVA/Va-GS17). RA studiju process sākotnēji ritēja bijušajā partijas komitejas ēkā, kur notika plūsmas lekcijas *apmēram 70* (RTA-MVA/Va-OA6) humanitārā un ekonomikas virziena studentiem. Atmiņās par studiju procesu uzsvērts, ka *mums nekad nebija tā, ka nebija lekciju, nekad nebija tā, ka būtu garlaicīgi* (RTA-MVA/Va-SD2). Iespējams, ka kopējās plūsmas studentu lielais skaits bija noteicošais apstāklis, kāpēc intervijās ietvertas vien vispārīgas norādes par savu grupu. Absolventi piemin, ka pirmajā studiju gadā jutušies *kā pārāk maziņš bariņš; dzīvojām draudzīgi, bet ne pārāk tādās tuvās attiecībās* (RTA-MVA/Va-SB28), *bijām tādās salīdzinoši kluss kurss* (RTA-MVA/Va-SD2). Šādi grupas raksturojumi ļauj secināt, ka, pārtopot no vidusskolēniem par studentiem un iekļaujoties augstāka līmeņa izglītības procesā, vēsturnieki tam piemērojās pamazām. Studiju sākumā viņiem nācās akumulēt ne vien jaunu zināšanu apguves pieredzi, bet arī sagatavoties tam, lai gūtu panākumus nākotnē, attīstot gan studijām, gan arī dzīvei noderīgus ieradumus. Nonākot studenta statusā, protams, vērā ņemams bija iepriekšējā izglītības vidē apgūtā pieredze un resursi, kas veidojušies ģimenē un sabiedrībā, bet ikvienam nācās mobilizēt arī jaunus spēkus, kas balstījās pašvērtības, pašpaļāvības, pašrefektivitātes izpratnē un sociālās sadarbības iemaņās. Lai sasniegtu komforta izjūtu un apzinātos savu vērtību, studentam bija

jāizprot piederība savai grupai. Iejušanās jaunajos apstākļos labāk veicās tiem, kas dzīvoja kopmītnēs. Tā bija gan jauna pieredze, gan arī pleca sajūta, īpaši dzīvojot *vienā istabiņā kopā ar savām iepriekšējām klasesbiedrenēm* (RTA-MVA/Va-SB28). Intervijās uzsvērts, ka kopmītnēs valdīja *sava veida sociālā dzīve ar dažādiem pasākumiem. Pilsēta nepiedāvāja tādas iespējas* (RTA-MVA/Va-SD2). Tomēr izklaidēm daudz laika veltīt nevarēja, jo augstskola jaunajiem studentiem *bija kā avots, kur var dabūt informāciju, vakaros kopmītnē var ļoti daudz izlasīt, bet mācīties nācās sūri grūti* (RTA-MVA/Va-SD2). Var secināt, ka piederības un komforta izjūtai vēsturniekiem studiju sākumā trūka savas grupas iekšējās saskarsmes, kā arī prasmes un uzdrīkstēšanās apliecināt sevi plūsmas nodarbībās.

Par plūsmas lekcijām intervētajiem iespaidi ir diezgan pieticīgi, kāds no viņiem norāda, ka studiju kursi palikuši atmiņās *katrs ar savu plusiņu vai mīnuss zīmi, kad visi tādā lielā barā mācījāmies. Pārējos trīs gadus bijām atsevišķi un tad, kad sākās tie speciālie savu kursu priekšmeti – vēsture un kultūrvēsture – tad jau bija viss okey* (RTA-MVA/Va-SB28), ieinteresētība pieauga *sākot ar otro un trešo gadu, kad pie atsevišķiem lektoriem gāja vēsturnieki* (RTA-MVA/Va-OA6).

Taujāti par pirmā gada lektoriem un profesoriem, bijušie studenti ir diezgan lakoniski un, sīkāk neraksturojot, vairāk akcentē atmiņā saglabātās nestandarta situācijas, piemēram, *latīņu valodas pasniedzējs bija krieviski runājošs, bet runāja latviski, un tad mums bija lieli kuriozi, jo nesapratām, ko viņš latviski stāsta* (RTA-MVA/Va-GS17); *viņš tāds savdabīgs bija, tās lekcijas bija interesantas, mēs mīlējām pasmieties* (RTA-MVA/Va-SB28). Vērtējot pirmā studiju gada saturu, par nozīmīgākajiem priekšmetiem tiek atzīsta *vēsture kā tāda un arī pedagogija* (RTA-MVA/Va-SD2). Intervijas liecina, ka plūsmas lekcijās starp studentiem un pasniedzējiem pastāvējusi distance, tāpēc docētāju personības raksturojošas iezīmes maz saglabājušās atmiņās. Daudz ciešāki kontakti starp studentiem un vēstures studiju docētājiem veidojās, kad Humanitārā fakultāte pārcēlās uz vēsturisko skolotāju institūta ēku.

Līdz ar šīm izmaiņām arī vēsturnieku akadēmiskais personāls varēja pievērst lielāku uzmanību galvenajam izglītības procesa subjektam – studentam. Studiju laiku pēc pārceļšanās intervētie absolventi raksturo daudz emocionālāk, izceļot savu piederību vēsturnieku saimei. Intervijās daudzviet dažādās nozīmēs tiek lietoti ar vēsturi saistīti vārdi, piemēram, *vēsturiskā māja; šajā vecajā mājā ir tā vēsturiskā aura; patīkamāk, interesantāk, kā vēsturniekam* (RTA-MVA/Va-OA6); *sava māja, bijušais skolotāju institūts* (RTA-MVA/Va-SD2). Saliedētību sekmēja arī auditorijas, kurā notika lielākā daļa vēstures virziena lekciju, interjers. No pedagogiskās skolas mantojumā saņemtajā auditorijā bija izvietotas liela izmēra fotogrāfijas ar seno laiku kultūrvēstures liecībām, kas, sasaucoties ar intervijās minētajiem studiju virziena izvēles argumentiem, bija saliedējošs

studiju vides elements. Studiju vides raksturojumā absolventi kā nozīmīgākos komponentus izceļ apgūstamās augstākās izglītības saturu, vēstures docētāju kompetenci un studiju saikni ar pētniecību. Intervijas liecina, ka mijiedarbība starp šiem trim komponentiem lielākoties ietekmēja docētāju personību iepazīšana, studiju procesa organizācija un studentu iepriekš iegūtā mācīšanās pieredze. Intervētie absolventi atzīst, ka pēc pārcelšanās uz savu ēku, nelielais studentu skaits, pasniedzēju ieinteresētība un draudzīgā gaisotne veicinājusi kvalitatīvākas studijas, jo mācībspēki studiju procesā vairāk varējuši izmantot individuālu pieeju. Piederību vēsturnieku saimei intervijās apliecina vietniekvārds „mēs”: *Jutu, ka mēs esam ļoti līdzīgi. Tie cilvēki, kas studē kultūras vēsturi, mēs tiešām esam vienādi domājoši, un skatāmies viens otra virzienā. Mums bija kaut kāda, nu, dziļa pietāte, tāda pazemība vispār pret vēsturi, pret mākslu, pret kultūru* (RTA-MVA/Va-SD2). Arī atmiņās par sadzīvi dominē vietniekvārds „mēs”: *Pēc nodarbībām mēs kājām staigājām daudz. Taupījām naudiņu. Pirkām, toreiz bija tikai kukulīši maizes, ķieģelīši saucās. Mēs pirkām nevis pusīti, bet gan pusīti no pusītes. Likās, ka tas tā studentu dzīvei pieder* (RTA-MVA/Va-SB28).

Paštēlu raksturo arī respondentu tiešās norādes uz grupas attieksmi pret studijām, uzsverot, ka *mēs kārtīgi apmeklējām lekcijas, tā kā mēs tiešām bijām maz, nu tad nevarējām bastot* (RTA-MVA/Va-SB28). Kā redzams, tad grupas nelielais sastāvs, kas pirmajā studiju gadā vairāk raksturots kā trūkums, pēc pārcelšanās uz „savu māju” tiek interpretēts kā viens no studiju laika pozitīvākajiem ieguvumiem, akcentējot, ka *patiesībā, tā ir ļoti īpaša sajūta, kad esat ļoti maz. Tu nevari nemācīties. Nav tādas iespējas lekcijā nepiedalīties, vienmēr pasniedzējs pajautās tavu viedokli. Vēsturniekos bija tas tā ļoti personiski, kā tās visas studijas notika* (RTA-MVA/Va-SD2). Mazā grupā *tu saproti uz ko docētājs vērs lielāku uzmanību* (RTA-MVA/Va-OA6); *citam bija svarīgi, lai būtu labs apmeklējums, citi skatījās uz zināšanām vairāk* (RTA-MVA/Va-SB28). Kā vispārēju vēsturnieku docētājus raksturojošu iezīmi absolventi min lekciju un semināru tēmu apguves kritēriju piemērošanu grupas spēcīgākā studenta līmenim, jo *viņam bija tāda pilnīgi autentiska vēlme iedziļināties. Viņš gāja tik dziļi, ka mēs viss kurss gājām viņam līdz. Pasniedzēji sniedza to informāciju, to maksimālo, attiecībā pret visspēcīgāko grupā* (RTA-MVA/Va-SD2).

Atceroties seminārus, ieskaites un eksāmenus, absolventi to norisi raksturo diezgan līdzīgi. Uzsver, ka sakumā bijuši *tādi pazaļi, zubrījām. Vēlāk – nedaudz psihologi, jo visu zināt nevar. Ja šo principu eksāmenā vai ieskaitē ievēro un ja esi spējīgs domāt līdz, spriest, argumentēt par to kopējo tematu, veidot diskusiju, nonākt pie kopēja secinājuma, tad ieskaitīts* (RTA-MVA/Va-OA6). Cits atzīst, ka tomēr reizēm *špikerus rakstījām un izmantojām arī* (RTA-MVA/Va-SB28). Salīdzinot informāciju par periodu pēc pārcelšanās uz skolotāju institūta

vēsturisko ēku, intervijās var konstatēt daudz plašāk izvērstu un argumentētu studiju procesa kvalitātes un docētāju kompetences raksturojumu. Visi absolventi tieši vai netieši norāda, ka viņu studiju laikā datori vēl nebija visiem pieejami un tāpēc *lekcijas rakstījām. Mums nebija diktofoni, nebija datori. Mums bija pieraksti, kladītes, viss bija jādara no rokas* (RTA-MVA/Va-OA6). Zināšanas nācās apliecināt gan semināros, gan sesiju pārbaudījumu biļešu jautājumos. *Sēdējām, gājām uz bibliotēkām. Ļoti labs materiāls, no kā mēs mācījāmies, bija lekciju pieraksti* (RTA-MVA/Va-SD2). Arī docētāji atzīst, ka vēsturniekiem *intensīvs tas darbs bija auditorijā* (RTA-MVA/Vd-IV11). Absolventi to apstiprina, minot, ka pārbaudījumiem vairāk gatavojušies pēdējā brīdī, un ļoti svarīgi tāpēc bijuši *regulāri lekciju apmeklējumi, gan arī to satura pieraksti. Tā intensīvāk pēdējās dienas un naktis jāpasēž, lai visu atkārtotu, saliktu pa plauktiņiem* (RTA-MVA/Va-SB28). Sesijas, īpaši vasaras, absolventu atmiņā saistās ar spriedzi, jo vairs mācīties īpaši nav gribējies, tomēr viņi pārbaudījumus kārtojuši regulāri, neiekrājot parādus, lai nākamajā semestrī neradītu sev liekas problēmas.

Raksturojot vēstures studiju virziena docētājus, respondenti apliecina viņuprāt visvērtīgāko savu studiju laika iezīmi, uzsverot, ka *starp studentu un pasniedzēju pastāvējušas koleģiālas attiecības, docētāji uz studentu skatījušies kā uz savu topošo kolēģi.* (RTA-MVA/Va-OA6). Absolvents pasvītro, ka docētāju attieksme likusi saprast, ka augstskola *nav skola, students ir līdzvērtīgs domātājs un spriedējs* (RTA-MVA/Va-OA6). Par docētāja pienākumu viņi uzskatījuši nepārtrauktu jaunu zināšanu un prasmju apguves vadīšanu un apzināti ievirzītu pētniecību. Akadēmiskā personāla kvalifikāciju, viņuprāt, apliecina zinātniskā darbība, nevis kādi administratīvi noteikti kritēriji. Docētāju kompetenci, viņu ieinteresētību un atbildību par studējošo izaugsmi, intervijās ilustrē teiktais, ka pasniedzēji *praktiski zināja tavu līmeni, tavu kapacitāti, tavu zināšanu apjomu. Bija tā ļoti jāpacenšas, jāpamācās papildus, lai kaut kā pārsteigtu. No pasniedzējiem jutu, ka viņi tāpat no mums gaidīja vairāk un vairāk. Viņi tā kā gribēja, lai mēs esam gudrāki, loģiskāki, radošāki. Tas bija gan tas personiskais kontakts, gan tā pasniedzēja attieksme. Viņi vispār radīja tādu, nu, tāda īstuma garšu* (RTA-MVA/Va-SD2). Savu attieksmi pret docētāju personībām absolventi raksturo kā pietāti, godbijīgu cieņu, kuras esamība neļāva samelot, izlikties labāks nekā tu esi, jo *viņš tevi zina kā savu kabatu. Ja tev pēkšņi ir ambīcija parādīt, ka esi labāks, tad ļoti argumentēti jāspēj nolikt priekšā un izcelties* (RTA-MVA/Va-SD2). Tā kā daļa vēsturnieku docētāju vienlaicīgi strādāja arī citās Latvijas augstskolās vai vispārizglītojošajās skolās, tad absolventi viņu vadītājās lekcijās un semināros sajuta lielu pieredzi, ko apliecina intervijās. Lai izvērtētu šo informāciju, uzmanība jāpievērš tam, kā intervijas pārklājas tiešā – netiešā un tīšā – netīšā informācija (Ivanovs, 2002).

Docētāju profesionalitātes raksturojumos lielākoties klātesošs ir tiešās informācijas līmenis. Šim līmenim atbilst izteikts, nosaukts docētāja vārds un konkrēts viņa profesionalitātes raksturojums vai saskarsmes iezīmes: *Tik interesanti spēja to vēsturi izstāstīt, īpaši Inese Poča Latvijas vēsturi* (RTA-MVA/Va-GS17). *Silva – viņa deva tādu mīlestību caur visiem tiem priekšmetiem, ko pasniedza. Viņa noteikti deva vairāk, nekā tas bija programmā* (RTA-MVA/Va-SD2). *Jāzeps Brolišs bija man bakalaura darba vadītājs. Bija asaras, puņķi, viss kaut kas, bet beigās bija labi* (RTA-MVA/Va-SB28). *Ļoti, ļoti spilgti es atceros Ināru Leikumu. Viņa mācīja ļoti mērķtiecīgi un ļoti konkrēti. Savā dzīvē nekad vairs neesmu tik daudz izlasījusi Kantu, Šopenhaueru, Kamī, Hēgeli. Tie apjomi toreiz bija jāpaceļ, I. Leikuma to visu iedeva tā, ka mēs tiešām to varējām* (RTA-MVA/Va-SD2). *Irēna Vilčuka tiešām ļoti interesanti stāstīja. Tur gan mums bija grūti, bija daudz jāatceras. Viņa mūždien mums kļiedza: „Kādā krāsā bija Ozīriss?” Mēs nekad nevarējām atcerēties, tagad es mūžīgi mūžos zinu, ka viņš bija zaļā krāsā* (RTA-MVA/Va-GS17). *Ar Valdu ļoti ciešs kontakts bija. Viņa bija tāda atvērta, kā cilvēks, kā pasniedzēja vieglāka, brīvāka, ar viņu vienmēr bija ļoti, ļoti viegli komunicēt, vienmēr bija pieejama. Attiecībā pret viņu tu varēji nekautrēties, ka kaut ko nezini. Ļoti, ļoti stingrs virzītājs, nedarīja tavā vietā, bet iedeva to impulsu, lai ir interese darīt* (RTA-MVA/Va-SD2).

Netiešās informācijas līmeņa klātbūtne intervijās mazāk jūtama, tomēr stāstos par docētājiem tā pavīd, piemēram, attieksmi raksturojošajā „ļoti, ļoti”. Savukārt netiešā un netīšā informācija visvairāk raksturo paša intervētā personību – viņa spēju novērtēt docētāju profesionalitāti salīdzinājumā. Šis līmenis vairāk ir klātesošs vienā no intervijām, un to apliecina aizgūtās, kaut kur lasītās frāzēs, ko intervētais piemēro docētāju raksturojumiem. Piemēram, *mēs reāli bijām kā viņas bērni; mēs varējām to izdzīvot, ne tikai izlasīt; bija tāda kā ģimenes sajūta, tāda kā piederība pie šīs dinastijas; viņa zināja, ka tas, ko vajadzētu izdarīt, tas ir vērtīgi. Vienmēr bija tāda ļoti sirdī jauna, vispār visus jauniešus, kas mēs tur bijām, tā kā cēla uz augšu* (RTA-MVA/Va-SD2). Šie līmeņi apstiprina A. Portelli atziņu, ka mutvārdu vēstures avoti pasaka nevis to, ko cilvēks ir darījis, bet gan to, kā viņš sapratis to, ko darījis, kam ticējis un ko joprojām domā (Portelli, 1991).

Vērtējot tieši vēstures jomā iegūto, aptaujātie uzsver, ka studijās iegūts vēstures zinātnes *absolūtais pamats* (RTA-MVA/Va-GS17), bet zinātniskā darba iemaņu nostiprināšanā svarīga bijusi savu studiju, bakalaura un kvalifikācijas darba tēmu izstrāde. *Mums augstskolā bija datorklase, tur mēs gājām rakstīt kursa darbus. Pirmie studiju darbi tomēr vēl bija rokrakstā, jo nebija obligātas prasības datorsalikumā iesniegt* (RTA-MVA/Va-OA6). Savukārt stāsti par pētāmajiem tematiem liecina, ka tie bijuši saistīti galvenokārt ar Latgales vēsturi, pētot pagastu vēsturi, katoļu periodiskos izdevumus, *F. Trasuna un F. Kempa dzīvi un darbību* (RTA-MVA/Va-SB28), *Balvu baznīcas vēsturi* (RTA-MVA/Va-SD2) u.c. Vairāki absolventi uzsver, ka pētniecības sakarā īpaša

nozīme bijusi sadarbībai ar vadītājiem, un studiju procesā zinātniskā darba vadītāji ar savu piemēru rādījuši, ka pētniecība var būt aizraujoša, ka to var veikt ar radošām pieejām. Vadītāji tolaik lielākoties ieteikuši maz pētītas un historiogrāfijā neatspoguļotas Latgales vēstures tēmas, taču neierobežojusi studējošo patstāvīgu pētnieciskā temata izvēli. Tomēr ne visiem pirmajā reizē izdevies sasniegt to, uz ko bija tendēts vadītājs. Vērtējumos par docētāju profesionalitāti netieši vīd doma, ka viņi kļuvuši par augstskolas pasniedzējiem un pētniekiem tādēļ, ka pratuši mācīt, viņiem paticis mācīt un dalīties zināšanās ar studentiem.

Lai iegūtu skolotāja kvalifikāciju, visiem studējošajiem obligāti bija jāiziet arī pedagoģiskā prakse un jāraksta kvalifikācijas darbs. Atmiņās pašu vadītās vēstures, kultūras vēstures un audzināšanas stundas ir iemiesotas kā lietderīga un interesanta pieredze, kas atšķīrās no jau ierastā studiju procesa. Pabeidzot studijas, dzīve lika izvēlēties, un neraugoties uz iegūto skolotāja kvalifikāciju, vairākumam no absolventiem *skolotāja gaitas bija tik daudz, cik bija prakse, jo kultūrvēstures skolotājam bija grūti atrast uz to brīdi darbu* (RTA-MVA/Va-OA6). Lai arī absolventu ceļi šķīrās, tomēr RA vēstures studiju mērķtiecīgā ievirze, pedagoģiskā saskarsme un mijiedarbība starp studiju procesa dalībniekiem ir ļāvusi saglabāt viņu piederības apziņu un vēstures procesu nozīmīguma izpratni, kas ir klātesoša visās absolventu intervijās.

Secinājumi **Conclusion**

Par mērauklu intervijās rastās informācijas klasificēšanai ņemti to saturā rodami realitātes fragmenti, kuros iemiesotas docētāju un absolventu atmiņas par viņu ieinteresētību un attieksmi pret augstskolu, vēstures studiju procesu, kā arī savstarpējo mijiedarbību.

Katras intervijas neatkārtojama vērtība ir saistīta ar domu un izjūtu savdabību, apliecinot, ka augstskolas nodibināšana Rēzeknē, tās attīstības gaitā esošie notikumi nebeidzas ar hronoloģisku datējumu, tie turpina dzīvot un pastāvēt bijušo docētāju un studentu individuālajā atmiņā, turpina ietekmēt viņu ekonomiskās, kultūras un sociālās dzīves norises.

Izvērtējot vēstures docētāju un pirmā izlaiduma absolventu intervijas, var secināt, ka viņu atmiņas atspoguļo Rēzeknes augstskolas darbības sākumposmam raksturīgās studiju procesa un vēsturnieku identitātes veidošanās iezīmes.

Salīdzinot docētāju un pirmās vēsturnieku grupas absolventu atmiņas ar Trešās atmodas publiskās telpas diskursiem, var dziļāk izprast Rēzeknē nodibinātās augstskolas kolektīva pagātnes un tagadnes un saites. Atmiņas par kopīgiem notikumiem, kopīgos apstākļos gūtā pieredze, kopīgi prieki un bēdas –

šī bieži tikai mutvārdos pastāvošā informācija tādējādi kļūst par ļoti svarīgu kritēriju, pievērsoties RA mantinieces – RTA – vēstures pētniecībai.

Summary

Oral history maintains views and attitude towards history in general, but it also is able to confirm routine practice and experience of active society members. In the history of the Rezekne Higher Education Institution (RHEI) several development stages have taken the turns, since the beginning of its foundation several tens of study programmes in demand in the region have been created for the three study directions – philology, cultural history and economics. Studies of cultural history in RHEI grew into studies of history, and then – applied history, and since 2008 they include oral history expedition. In all the expeditions also interviewing of own study direction graduates, ex- and current university lecturers takes place, encouraging them to share impressions on studies of history in Rezekne. The article pays the greatest attention to the interview scraps where the respondents, in context of study process characterisation and teaching staff, confirm own thinking, identity and ability to highlight the situations in an original way at the same time revealing own characteristic traits. In general the memory of the interviewees comprises and reflects historical contexts of Latgale and the discourses typical of the epoch, which in narratives both the study process in Rezekne and also further education and work turn into socially construed reality. Each story has a unique value as it has rational thoughts and peculiarity of feelings as well as not always immediately perceivable nuances. Consequently, the stories mostly reveal how and why an interviewed person understood the things s/he had chosen to do twenty years ago, what s/he believed in and still thought, that in certain circumstances had acted exactly this way and due to this reason.

Literatūra References

- Assmann, J. (1988). Kollektives Gedächtnis und kulturelle Identität. In *Kultur und Gedächtnis*. Jan Assmann, Tonio Hölscher (Hrsg.). Frankfurt a. M.: Suhrkamp.
- Garda, I., & Zirnīte, M. (2014). *Vadlīnijas intervētājiem un atmiņu rakstītājiem*. Rīga: LU FSI.
- Leikuma, I. (2011). Zinātniskās izziņas psiholoģiskie aspekti. No Lūsis, K. (zin. red.), *Zinātnes filozofija* (139-154). Jelgava: LLU.
- Lūsis, K. (2011). Zinātniskās izziņas līmeņi, metodes un formas. No Lūsis, K. (zin. red.), *Zinātnes filozofija* (52-63). Jelgava: LLU.
- Brolišs, J., & Kazenika, A. (1998). Rēzeknes Augstskola – jauna mācību iestāde Latvijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis* 4/6 (597/599), 140-141.
- Ivanovs, A. (2002). Mutvārdu vēstures avoti – iemiesotā atmiņa. No: Ķikāns, V. (galv. red.) *Atmiņa kultūrvēsturiskā kontekstā* (75-83). Daugavpils: DU izdevniecība „Saule”.
- Pasaules latgaliešu konferences aicinājums (1992). *Katōļu Dzeive*, 8/9, 18-21.
- Portelli, A. (1991). *The Death of Luigi Trastulli, and Other Stories: Form and Meaning in Oral History*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Thompson, Paul (2000). *The Voices of the Past. Oral History*. Oxford: University Press.

Valda Čakša. Mutvārdu vēstures liecības par vēstures studijām Rēzeknes Augstskolas darbības sākumā

- RTA-MV/Vd-KP 13. Gžibovska, J. RA vēstures studiju programmas profesora Kārļa Poča dzīvesstāsts. Jelgava, 2014. gada 13. maijs.
- RTA-MVA/Vd-IV 11. Ābelniece, A. Intervija ar Irēnu Vilčku. Rēzekne, Mākslas un dizaina vidusskola, 2013.g.28. jūnijs
- RTA-MVA/Vd-SP 14. Gžibovska, J. Intervija ar RA bijušo docētāju Silvu Poču. Jelgava, 2014. g. 13. maijs
- RTA-MVA/Va-OA 6. Pastars, E. Intervija ar Oskaru Apeini. Rēzeknē, SEBB banka 2013. g. 25. maijā
- RTA-MVA/Vd-PK 10. Vītola, G. Intervija ar RA vēsturnieku docētāju Pēteri Kivrānu. Rēzekne, 2013. g. 20. maijs
- RTA-MVA/Va-SD 2. Strods, K., Nagle, G. Intervija ar Solvitu Dokāni. Rīga, 2013. gada. 15. maijs.
- RTA-MVA/Va-JH 1. Bīriņa, A. Intervija ar RA vēsturnieku pirmā izlaiduma absolventu Jāni Hadhevicu. Rīga, 2013. gada 15. maijs
- RTA-MVA/Va-GS 17. Vītola, G. Intervija ar RA vēsturnieku pirmā izlaiduma absolventi Gitu Senku. Rīga, 2013. g. 15. maijs
- RTA-MVA/Va-SB 28. Greļevskis, D. Intervija ar Solvitu Brūveri. Tadenava, 2016. g. 15.maijs
- RTA-MVA/Vd-IS 15 Gorkina, L. Intervija ar Rēzeknes Augstskolas pirmo rektori Irēnu Silineviču. Rēzekne, 2017. g. 19.janvāris
- Silineviča, I. (1994). Rēzeknis Augstškola. *Tāvu zemes kalendars*. Rēzekne: LKCI, 152-153.
- Silineviča, I. (1998). Par Rēzeknes Augstskolas attīstību. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 4/6 (597/599), 142 -143.
- Zeile, P. (1992). Atdomas pēc lielās saiešanas. *Mōras Zeme*, 37 (111), 3.
- Žukovska, S. (1993). Gaismas pils Latgalē. *Mōras Zeme*, 28 (149), 1.